

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neja Jarni

Revolucija v Romuniji 1989;
prehod iz totalitarnega sistema v demokratični sistem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Neja Jarni

Mentor:izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

**Revolucija v Romuniji 1989;
prehod iz totalitarnega sistema v demokratični sistem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Revolucija v Romuniji 1989; prehod iz totalitarnega sistema v demokratični sistem

Diktatura Ceausesca je bila ena najbolj skrajnih oblik diktatorskega vodstva v prejšnjem stoletju. Konec Ceausescovega vladanja je bil zaznamovan s kultom osebnosti, ki je dejansko mejil na duševno bolezen in kot posledica tega se je kazal negativni učinek na gospodarstvo, degradacijo družbenih in moralnih življenj, ter izolacija romunske države iz mednarodne skupnosti. Po končani romunski revoluciji 1989, je Frontul Salvării Naționale (FSN) ustvarila parametre preko katerih so bile narejene institucionalne odločitve. FSN je bila odgovorna za ustanovitev prve vlade in organizacijo volilnega sistema. Kot posledica tega so FSN in nekatere sorodne stranke bistveno vplivale na proces demokratizacije in gospodarskih reform. Mnogo kritikov sistema v Romuniji pravi, da so originalni voditelji FSN, še posebej Iliescu, odgovorni za pomanjkanje civilne družbe in ekonomskih reform. Za razumevanje današnje politike v Romuniji pa je še posebej potrebno razumeti vzpon FSN in tudi njen padec in delitev na dva dela, potrebno pa je tudi razumeti prve volitve leta 1990 in naslednje leta 1992 ter pojav »mass« strank in »catch-all« strank.

Ključne besede: Romunija, diktatura, revolucija, strankarstvo, FDS

Revolution in Romania 1989; the transition from totalitarian regime in a democratic system

Ceausesca dictatorship was one of the most extreme forms of authoritarian leadership in the last century. End Ceausescovega reign was marked by the personality cult that actually bordered on mental illness and as a result, it showed a negative effect on the economy, social and moral degradation of life, and the isolation of the Romanian State from the international community. After the Romanian Revolution of 1989, Frontul Salvării National (FSN) create parameters through which institutional decisions were made. FSN has been responsible for setting up the first government and the organization of the electoral system. As a result, FSN and certain related parties materially affect the process of democratization and economic reforms. Many critics of the system in Romania, says that the original leaders of the FSN, especially Iliescu, responsible for the lack of civil society and economic reforms. To understand the present policy in Romania is particularly necessary to understand the rise of FSN and its collapse and the division into two parts, it is also necessary to understand the first elections following the 1990 and 1992, and the emergence of "mass" parties and "catch-all" parties .

Key words: Romania, dictatorship, revolution, parties,

KAZALO

1 UVOD	5
1.1 Cilj diplomske naloge	5
1.2 Struktura dela	5
1.3 Metodologija	5
1.4 Razčlenitev nekaterih pojmov	6
2 REVOLUCIJA V ROMUNIJI 1989	7
2.1 Razlogi za revolucijo	7
2.2 Začetek Revolucije	9
2.3 Revolucija	10
2.4 Diktatorjev konec	11
3. ROMUNSKI STRANKARSKI SISTEM	11
3.1 Tipologija strank	12
3.2 Tipizacija romunskih strank	14
3.3 Romunski strankarski sistem in demokratična konvencija	18
4 RAZVOJ FSN, »MASS« STRANKE	20
4.1 Ustanovitev FSN	20
4.2 Nacionalne volitve leta 1990 in vloga FSN	21
4.3 Težave v FSN	22
4.4 Konsolidacija opozije in razhod znotraj FSN	23
SKLEP	26
LITERATURA	28

1 UVOD

1.1 Cilj diplomske naloge

V svoji diplomski nalogi z naslovom *Revolucija v Romuniji 1989; prehod iz totalitarnega sistema v demokratični sistem*, bom poskušala opisati zakaj in kako je prišlo do revolucije v Romuniji 1989, potek revolucije in kako je potekal prehod iz komunistične Romunije v današnjo demokratično državo, predvsem iz vidika tipizacija strank. Sledi opis »Mass« stranke, ene vodilnih v Romuniji, in opisa prvih in drugih volitev.

1.2 Struktura dela

Diplomska naloga bo sestavljena iz 3 delov. V prvem delu osrednjega dela diplomske naloge bom prikazala zgodovinske razmere, ki so pripeljale do preobrata v komunistični Romuniji, torej do revolucije. Zanimalo me je, kaj so bili razlogi in koliko je k revoluciji prispeval Ceausescu s svojim kultom osebnosti, želji po slavi in megalomanskimi projekti, medtem ko se je življenjski standard prebivalcem strmo spuščal, kar se je tudi začelo kazati v poglobljanju krize samega režima. Revolucija v Romuniji je trajala 10 dni (Timišoara 15. 12. 1989 – Bukarešta 25. 12. 1989), pri tem pa je bilo več kot 1000 smrtnih žrtev. Uradni konec revolucije je 25. december, ko je bila izvršena usmrtitev romunskega diktatorja in njegove žene Elene. V drugem delu se bom posvetila klasifikaciji strank v Romuniji. Nato bom podrobneje pogledala organizacijo strank po koncu revolucije, kdo prevzame oblast in organizira volitve. V tretjem delu bom podrobneje pogledala razvoj »mass« stranke v Romuniji in nato končala z razpadom najmočnejše stranke na dva dela. V zaključku pa bom podala svoje mnenje glede obravnavane tematike, saj so dogodki, ki so zaznamovali romunsko revolucijo še danes predmet razprave, zaradi številnih nasprotujočih si teorij glede same motivacije in raznih ukrepov nekaterih glavnih akterjev med in po revoluciji.

1.3 Metodologija

Pri obravnavanju tematike si bom pomagala z analizo in interpretacijo primarnih in

sekundarnih virov. Prehod Romunije iz komunistične države v revolucijo 1989 in nato bom poskušala zajeti korak v zgodovinskem okvirju. Pri tem se bom posluževala historične metode. Skozi opisno oziroma deskriptivno metodo bom klasificirala in kategorizirala pojme. Prav tako se bom pri tej metodi posluževala komparacije, kar pomeni, da bom primerjala pojme, ki so si podobni ali celo različni. Vključila bom tudi metodo kompilacije, kjer bom prevzemala mnenja, stališča od drugih avtorjev in skušala vključit različna mnenja samih avtorjev o isti tematiki in pokazala, kje so mnenja deljena. Vsekakor se bom posluževala tudi sintetizacije, kjer bom vso opazovanje strnila v neko celoto.

1.4 Razčlenitev nekaterih pojmov

Zaradi jasnosti in razumevanja diplomskega dela bom razložila nekaj bistvenih pojmov in besed s katerimi bomo operirali v delu.

CEAUSESCU - Nicolae Ceaușescu (26. januar 1918 - 25. december 1989) je bil romunski politik. Začel je kot generalni sekretar romunske komunistične partije (1965-1989), nadaljeval kot predsednik državnega sveta leta 1967 in nato postal predsednik Romunije (1974-1989). Njegovo vladanje je v prvem desetletju bilo odprto zahodni Evropi in ZDA, oddaljeno od drugih držav Varšavskega pakta v času hladne vojne. Nadaljeval je trend, ki ga je prvi določil njegov predhodnik, Gheorghe Gheorghiu-Dej in tako je taktno uresničil umik Sovjetskih vojakov iz Romunije leta 1958. Za drugo desetletje Ceausesca je značilna izgradnja kulta osebnosti, nacionalizem in poslabšanje zunanjih odnosov z zahodom kot tudi s Sovjetsko zvezo. S tem se je začel konec in propad Ceausescovega režima, saj so njegove odločitve državo vodile v globoko krizo. Zaradi slabih razmer je prišlo decembra leta 1989 do revolucije. Revolucija se konča 25. 12. 1989 s sojenjem njemu in njegovi ženi Eleni, oba sta bila obsojena na smrt in še istega dne usmrčena.

KOMUNISTIČNA ROMUNIJA – Gre za obdobje v romunski zgodovini (1947 – 1989), ko je bila država povezana in usklajena s Sovjetsko zvezo v vzhodnem bloku. Vodilno vlogo je imela komunistična partija, uradno takrat imenovani Ljudski Republiki Romuniji (Republica Populară Romania, RPR). Po letu 1965 pa se Romunija uradno imenuje Socialistična Republika Romunija (Republica Socialistă România; RSR) vse do leta 1989.

NACIONALNA FRONTA ODREŠITVE- (Frontul Salvării Nationale, FSN) je bil upravni organ Romunije v prvih tednih po romunski revoluciji leta 1989, kasneje pa se je oblikoval v politično stranko. FSN-jev skupni koren iz dveh od treh največjih političnih strank v Romuniji danes: Socialdemokratska stranka (PSD) in Demokratična liberalne stranke (PD-L).

ION ILIESCU- Prevladujoča osebnost v prvih petnajstih letih po revoluciji leta 1989. V času njegovega aktivnega političnega delovanja se romunska politika stabilizira in pridruži NATU. Po padcu revolucije postane predsednik (1990-1996).

2 REVOLUCIJA V ROMUNIJI 1989

Diktatura družine Ceausescu je bila ena najbolj absurdnih oblik totalitarne oblasti v 20. stoletju, s kultom osebnosti, ki je dejansko mejil na duševno bolezen. Kot posledica tega se je kazal negativni učinek na gospodarstvo, degradacijo družbenih in moralnih življenj ter izolacija romunske države iz mednarodne skupnosti. Poleg vsega tega je Ceausescu porabil veliko sredstev iz državne blagajne že tako obubožane Romunije, za izgradnjo absurdno velikih projektov, medtem pa se je življenjski standard prebivalcev strmo spuščal, kar se je tudi začelo kazati v poglobljanju krize samega režima. Vse skupaj je pripeljalo do revolucije leta 1989 v decembru, in ta je terjala mnogo žrtev.

2.1 Razlogi za revolucijo

S potekom dogodkov v 70-ih in 80-ih letih prejšnjega stoletja je bila ideologija naroda redko zadosti, da bi vzdržala kakršnokoli dobronamernost, ki jo je imel Ceausescu v zgodnji eri vladanja. Z leti je postal diktator bolj radikalen v svoji želji po prepreditvi rivalom, da bi prevzeli njegovo vrhovno avtoriteto. Njegova zvita priliznjenost je bolj in bolj tvorila nezaslišan kult osebnosti, ki ga ni tvoril samo Ceausescu temveč tudi njegova žena Elena in njuni trije otroci. Tako vladanje je privedlo do tega, da so različni analitiki označili ta sistem za »socializem v eni družini«.¹ Sheme za gospodarski in ekonomski razvoj so uničile podeželje in razselile več kot deset tisoč kmetovalcev.² Približno petina Bukarešte je bila

¹ Glej Martyn Rady, »Nationalism and Nationality in Romania« v *Contemporary Nationalism in East Central Europe*, ed. Paul Latawski (New York: St. Martin's Press, 1995).

² O komunistični podeželjski policiji in njenih odmevih v postkomunističnem času. Glej, Katherine Verdery, *Transilvanian Villagers: Three Centuries of Political, Economic, and Ethnic Change* (Berkeley:

očiščena in spraznjena prebivalcev, tako da bi lahko Ceausescu sistematiziral mesto po svojih socialističnih prepričanjih. Ta projekt sistematizacije centra je zajemala bulvar in drugo največjo stavbo na svetu, današnji romunski parlament (Casa Poporului – Hiša ljudstva), in to v času, ko je bila hrana racionalizirana po vsej državi. To pa ni bil edini velik problem. Zaradi kulta nacije je vse skupaj vodilo do resnih pritožb s strani manjšin, še posebej iz strani največje romunske manjšine, Madžarov, ki so ob koncu komunistične dobe obsegali približno 8% prebivalstva.³ Plansko-družinska politika je močno vdiral v privatna življenja s strogim nadzorom rodnosti, abortus in kontracepcija sta bila namreč strogo prepovedana, prav tako pa se je strogo nadzoroval sam menstrualni cikel deklet in žena, ki so bila sposobna imeti otroke.⁴ Seznanjen z ekonomsko krizo oziroma problemom, je Ceausescu osvojil radikalno politiko, s katero se je obrnil nazaj k svojim nekdanjim »prijateljem« na Zahodu in tako poskušal odplačati romunske enormne dolgove v tujini. Ob koncu vladanja mu je to tudi uspelo, vendar na račun uničenja državne ekonomije in ob popolnem obubožanju ljudstva (Siani-Davies, 2005).

Ljudje v času Ceausescovega kulta osebnosti niso imeli več kot enega televizijskega programa, imeli so probleme z elektriko, saj je ta pogosto bila motena, in tudi vsakdanji nakup živil je bil skoraj nemogoč, saj so bile vrste za živila nedojemljivo dolge. Razlog za takšne in drugačne težave je bil v tem, da je Romunija vse proizvode povezane s tem problemom izvažala na Zahod, za zagotovilo plačila dolgov.

Kot velik razlog za revolucijo pa se pojavlja tudi romunska tajna služba Securitate. Securitate je bil prisoten vsepovsod in je tako pomagal ustvariti strog nadzor, torej policijsko državo. V Romuniji takrat ni bilo svobode govora, prepovedano je bilo izraziti politično ali ekonomsko mišljenje, ki se ni skladalo z vidiki Komunistične partije. Televizija, novice, knjige oziroma vse, kar bi lahko vplivalo ali sporočalo drugačno mišljenje kot ga je imela Komunistična

University of California Press, 1983; in *The Vanishing Hectare: Property and Value in Postsocialist Transylvania* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2003).

³ Zadnji popis ljudi se je v komunistični Romuniji zgodil 1977. Naslednji je bil v letu 1992 in v tem popisu se je 7.1% ljudi opredelilo za Madžare.

⁴ Glej, Susan Gal and Gail Klingman, *Reproducing Gender* (Princeton, NY: Princeton University Press, 2000). Glej tudi, Gail Klingman, »Political Demography: The Banning of Abortion in Ceausescu's Romania,« in *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction*, ed. Faye Ginsberg and Rayna Rapp, 234-55 (Berkeley: University of California Press, 1995)

partija, je bilo cenzurirano. Za strog nadzor nad javnim informiranjem in mišljenjem ljudi je skrbela prav tajna policija ali Securitate.

2.2 Začetek Revolucije

Revolucija v Romuniji je izbruhnila 15. decembra 1989. leta na zahodu države v mestu Timișoara. Revolucije se je začela kot manjši protest proti oblastem, ker je le-ta želela izseliti disidentskega pridigarja madžarskega rodu, Laszla Tokesa. Lazlo Tokes je bil s strani vlade obtožen etičnega sovraštva. Množica ljudi se je začela zbirati pred njegovo cerkvijo in v noči na 17. december je množica vztrajno naraščala ter se protestno podala pred sedež Komunistične partije. Protesti so tako z vsakim dnem naraščali in iz mirnih protestov se je kmalu vse obrnilo v nasilne izgrede, ki jih je Ceausescova vojska krvavo zatrla. Novica o nasilju državne vojske nad protestniki se je v hipu razširila ne samo po okolici, ampak po vsej državi, in pognala na ulice ljudi iz drugih mest (Wolchik in Leftwich Curry 2008, 64).

V jutru 18. decembra je bilo središče Timișoare varovano z vojniki in državno varnostno službo v civilu (Securitate), takratni župan mesta Mot pa je še posebej odredil naj se zavaruje območje univerze in strogo prepovedal druženje ljudi v skupini večji od dveh ljudi.

Kljub močnemu nadzoru je skupini tridesetih mladih moških uspelo priti do mestne pravoslavne katedrale, kjer so se ustavili in začeli mahat z romunsko zastavo s katere so odstranili komunistični grb in začeli prepevat staro nacionalno pesem "Deșteaptă-te, române!" (Prebudi se Romunija), ki je bila prepovedana vse od leta 1947.⁵ Preobrat v upor se je zgodil 19. decembra, ko je vojska v Timișoari prestopila na stran demonstrantov (Wolchik in Leftwich Curry 2008, 68).

Na dan 21. decembra, ko so protesti zajeli celo državo, je Ceausescu v Bukarešti vztrajal, da želi množico delavcev, ki jo bo lahko nagovoril. Ceausescu je namreč mislil, da ga ima

⁵ »Deșteaptă-te, române!« je današnja romunska himna, skomponiral jo je Andrei Muresanu (1816-1863). Napisana in objavljena je bila med revolucijo 1848.

delavski razred rad. Vendar ni bilo tako, med njimi je imel le še malo privrženecv. Ceausescov govor je bil v stilu dosežkov socialistične revolucije, kar pa ni navdušilo množice. Pozitivni odziv je dobil iz prvih vrst in nič več. Namesto navdušenja je množica pričela vzklikati in žaliti diktatorja, kar ga je presenetilo, saj ni bil najbolje seznanjen o svoji nepopularnosti. Razjarjeno množico je poskušal pomiriti z obljubo o povečanju plače za 100 lejev na mesec (približno 9\$ v tistem času), nato pa je, kljub nezadovoljni množici, nadaljeval s hvaljenjem dosežkov socialistične revolucije. Med govorom so se nenadoma zaslišali strelji in poki, saj je Securitate začela napad na upornike, kar je povzročilo še večjo jezo ljudi. Cenzorji so zaman poskušali nadomestiti del izgredov s komunistično propagandno pesmijo in veliko število (76%) romunskih državljanov, ki so govor spremljali po televiziji, je spoznalo, da nekaj ni v redu (Wolchik in Leftwich Curry 2008, 71).

2.3 Revolucija

V noči na 22. december se je demonstrantom pridružilo še več ljudi, hodili so po ulicah in vzklikali revolucionarna gesla. Sledila je postavitvev barikade na Trgu univerze in po celi Bukarešti. Tisto noč je umrlo 48 ljudi, več tisoč pa je bilo ranjenih. Večina jih je padla pod strelji ostrostrelcev, ki so bili povečini člani Securitate.

Ključen dogodek prevrata se je zgodil isto noč, ko se je vojska v Bukarešti pridružila demonstrantom, zaradi objave smrti obrambnega ministra Vasila Milea. Ceaușescu je sporočil, da je naredil samomor, ko so odkrili, da je izdajalec, najverjetneje pa je bil ubit, ker se je uprl Ceaușescujevim ukazom o nasilju nad ljudstvom.

Po deseti uri zvečer je Ceaușescu ukazal vodstvu radia naj sporočijo, da je krizno stanje v državi in prepoved druženja ljudi v skupine večje od pet ljudi. Ceaușescu je poskusil obvladati množice z balkona Centralnega komiteja komunistične partije, toda njegov poskus je bil jalov, sledil je val neodobravanja in jeze. S helikopterji so širili manifeste za pridobitev ljudi, pozivali so jih, naj odidejo domov in praznujejo božič, da ne potrebujejo novih žrtev. To je ljudi še bolj podžgalo, saj večina ljudi ni imela na zalogi osnovnih živil, diktator pa jih je napotil praznovati božič.

2.4 Diktatorjev konec

Od 22. decembra naprej je organizacijo revolucije prevzela »Nacionalna fronta odrešitve«⁶ s podporo državne vojske, le Securitate je ostal zvest diktatorju. Pozno zvečer tega dne je Ceausescu poskušal pobegniti z družino s helikopterjem v Snagov, vendar mu ni uspelo, družino so ujeli. Po nekaj preživetih urah v policijskem avtu, so se policisti odločili, da diktatorski par predajo vojski.

Na božični dan 25. decembra je bilo paru sojeno na kenguru sodišču⁷. Sojenje je trajalo približno dve uri. Diktatorski par je bil obsojen kopičenja bogastva in genocida, in tako sta bila usmrčena v Targovištu. Pred strelskim vodom je Ceausescu zapel del Internationale in razglasil, da ga bo zgodovina sodila dobro. S smrtjo diktatorskega para pa se je lahko začela nova doba za Romunijo in začetek postavitve nove države z demokratično ureditvijo ter tekmovanje posameznikov in strank za oblast.

3. ROMUNSKI STRANKARSKI SISTEM

Politične stranke igrajo pomembno vlogo v razvoju povezovanja med vlado in individuum, elito in »rank – and – file«. Poleg tega stranke pomagajo oblikovati širši politični sistem. V tej smeri so stranke bistvena komponenta nacionalne države. Stranke zagotavljajo prostor za konflikte in kompromise, ki se pričakujejo skozi razvoj in vzdrževanje nacionalne države (Rokkan 1970, 120).

Medtem ko se strankarska dejanja, kot sila proti državi, ustvarjajo tudi pritiski, ki so nastrojeni proti sami državi.⁸ In če ima Downs prav in so stranke »tim ljudi, ki išče nadzor nad vladnimi aparati s pridobivanjem pisarn z zakonito ustanovljenimi volitvami«, potem se stranke odzovejo na spremembe volivcev, da poskušajo maksimirati njihovo možnost za zmago pisarne (1957, 25). To je osnova za logiko Kirchheimerjevo teorijo »catch-all« stranke.

⁶ Frontul Salvării Naționale, FSN

⁷ Kangaroo court – proizvede navidezni pravni postopek ali sodišče. Tako sodišče ima ponavadi nepristranskega sodnika, ki noče pomilostitve.

⁸ Poznamo stranke, ki njihova primarna skrb ni zmaga na volitvah. Te stranke imajo pogosto specifične interese, ki jih poskušajo promovirati.

Po Kirchheimerju (1966, 32) se je mobilizacija zmogljivosti t.i. »mass« strank zmanjševala v vzhodni Evropi zaradi samega upada zvestobe stranki. Po 2. svetovni vojni so se stranke začele transformirati v »catch-all« stranke, da bi dosegle integracijske sposobnosti starih »mass« strank. Kirchheimer trdi, da je »catch-all« stranka tipizirana z interesom v »vprašanjih, ki so komaj lahko nekakšen odpor v skupnosti« in »z privabljanjem maksimalnim številom glasov« (1966, 186-193). Sam avtor zaključuje, da se zato »catch-all« stranka lahko pojavi le v času »de-ideologizacije«. Kirchheimerjeva teorija je v skladu z priornima raziskavama Downa (1957) in Duvergerja (1962).

3.1 Tipologija strank

Razvoj te tipologije strank, ne upošteva cele vrste vprašanj, ki so ključnega pomena za razvoj sistema stabilnih strank. Tipologija se bo v tem delu naslanjala na strankarske raziskave Duvergerja (1962) in Lipseta ter Rokkana (1967). Raziskave temeljijo na tem, ali je strankarsko članstvo ali zaprto ali odprto, in ali je stranka bolj regionalna ali nacionalna. Te specifične karakteristike sem izbrala, ker so pomembni elementi za »catch-all« stranke. Članstvo in tekmovalne karakteristike (regionalno, nacionalno) določajo, ali se stranke lahko razvijajo v »catch-all« stranke. Poleg vsega tega so te določene karakteristike izbrane, ker so pomembne za »party nation-building«. Stranke olajšajo proces »nation-building«, če so odprte in nacionalne v njihovi politični orientaciji.

Razprava ali zaprto ali odprto članstvo stranke reflektira Duvergerjev koncept »cadre« in »mass« stranke. Po Duvergerju (1962) množična stranka pomaga individualnemu članu zagotavljati politično izobrazbo. Duverger trdi, da množična stranka želi integrirati večje število nacionalne populacije s tem, ko dovoli biti permanentna po članstvu. Množična stranka se zanaša na finančno in kampanjsko organizacijsko strukturo, da bi rekrutirali člane in nominirali kandidate za javno pisarno. Vseskozi avtor razume množično stranko kot fenomen socializma, vendar danes lahko uporabimo izraz na splošno.

Razlika med »mass« stranko in »catch-all« stranko je ta, da »catch-all« stranka ne poskuša vključiti množic z intelektualno ali moralno oukvirjanje, poleg tega za razliko od množičnih strank znižujejo vlogo individualnega člana stranke (Kirchheimer 1966, 190). Te stranke se ne zanašajo na izobraženo člansko bazo niti si ne prizadevajo opredeliti specifičnih političnih

nalog za stranko. Namesto vsega tega se te stranke raje posvetijo in skoncentrirajo na konkurenčnost pri volivcih.

V kontrast pa je »cadre« stranka, ki je selektivna stranka, ki poskuša maksimirati kvaliteto članstva, namesto da bi poskušala pridobiti masovno članstvo. Take vrste stranka je determinirana s kvaliteto članstva, zato na splošno ne more izpeljati uspešne nacionalne kampanije (Duverger 1962, 93). Zato so takšne stranke uspešnejše na regionalnem nivoju, kjer organizacijske sposobnosti niso najpomembnejše. »Cadre« stranke so ponavadi decentralizirane, osebna kvaliteta njenih članov pa je priskrbeti finančne in kampanjske temelje za stranko.

Ena od pomembnejših lastnosti »cadre« strank je njena unikatnost članov. Člani stranke si delijo nekatere attribute, ki jih vežejo in tako nadomeščajo potrebo po organizaciji obsežne stranke. Eden od boljših primerov take stranke je etnična stranka. V taki stranki je članstvo omejeno na tiste individuumе, ki si delijo isto etičnost; kot posledica tega je zaprto članstvo.

Druga dimenzija te tipizacije je, ali je stranka na nacionalnem ali regionalnem nivoju. Po Lipsetu in Rokkanu (1967, 121) je regionalna opozicija nacionalni eliti ponavadi ustanovljena na periferiji. Te opozicije vključujejo tiste individuumе in skupine, ki so kulturno ogrožene od dejanj države. Te stranke, ki se počutijo ogrožene s strani države bomo poimenovali »territorial« stranke. Te stranke so v večini uspešne na regionalnem nivoju. »Territorial« in »cader« stranke so si podobne po tekmovalnih karakteristikah, vendar so si različne v karakteristikah članov. Generalno gledano imajo »territorial« stranke odprti tip članstva in se v njih lahko včlani vsak, ki živi v regiji, medtem ko se v »cader« strankah ne more.

Lipset in Rokkan (1967, 132) prav tako govorita o ideoloških opozicijskih strankah. Za razliko od »mass« strank imajo te ideološke stranke striktno formo za komunikacijo med samimi člani in si prizadevajo za spodbujanje nacionalnih ciljev, ki sovpadajo z interesi skupine.⁹ V kontrast »cader« in »teritorialnim« strankam, so ideološke stranke na nacionalnem nivoju in se z vidika članov fokusirajo na specifična vprašanja ali skupino vprašanj. Te ideološke stranke so sposobne oblikovati organizacijo na nacionalnem nivoju,

⁹ Lipset in Rokkan (1967) nista mnenja, da so ideološke in množične stranke polarni ekstremiti.

zaradi zaveze njihovih članov in dejstva, da ideološko komponento stranke presegajo regionalni interesi.

Tabela 3.1: Tipizacija strank

		ČLANSTVO	
		ODPRTE	ZAPRTE
KONKURENCA	REGIONALNE	<i>Territorial / Teritorialne</i>	<i>Cadre</i>
	NACIONALNE	<i>Mass / Množične</i>	<i>Ideological / Ideološke</i>

3.2 Tipizacija romunskih strank

Za razvoj stabilnega strankarskega sistema bo v vzhodni Evropi potrebnega kar nekaj časa oziroma generacij. Volitve v obdobju 1990 in 1994 v vzhodni Evropi so bile začetek tega procesa. Roskin misli na tranzitno naravo strankarskih sistemov vzhodne Evrope, ko piše, da se je s kolapsom komunističnih režimov v 1989, konkurenca volitev zanesla predvsem na državne regije 1990. Namesto da bi stranke potrpežljivo gradile svojo trdnost, so v vzhodni Evropi stranke nenadoma začele tekmovati v volitvah z malo vaje, organizacije in političnih spretnosti (1993, 48). Roskinov zaključek o strankah vzhodne Evrope je, da so spodletele pri zagotavljanju socialne osnove, na kateri naj bi gradili družbo. Roskinova kritika vzhodnoevropskih strank še posebej drži za Romunijo, saj je eden od problemov države to, da nekatere popularne stranke ne kažejo nacionalno-gradbenih karakteristik.

Na volitvah septembra 1992 se je preko sto strank borilo za sedeže v romunskem parlamentu. Bilo bi preobsežno, da bi v klasifikacijo zajeli vse stranke, ki so bile prijavitelne na volitve, zato se bomo osredotočili le na najuspešnejše stranke. Klasifikacija teh strank temelji na nacionalnih volitvah leta 1990 in 1992 in njenih raziskavah.

Tabela 3.2: Tipizacija strank v Romuniji

		ČLANSTVO	
		ODPRTE	ZAPRTE
KONKURENCA	REGIONALNE	<i>Stranka romunske nacionalne enotnosti</i>	<i>Nemški demokratični forum Romunije; Madžarska demokratična enotnost Romunije</i>
	NACIONALNE	<i>Državljska zveza strank; Demokratična nacionalna fronta odrešitve; Nacionalna kmečka stranka - krščanski demorati; Nacionalna fronta odrešitve</i>	<i>Romunska ekološka stranka</i>

Kot ilustrira tabela 2. je vsak tip stranke predstavljen v romunskem strankarskem sistemu. Kot je razvidno sta Nemški demokratični forum Romunije¹⁰ in Madžarska demokratična unija Romunije¹¹ predstavnika »cadre« stranke. Kot smo že povedali so take stranke zaprtega tipa in se pojavljajo v določenih regijah Romunije. Ti stranki imata močno etnično kompozicijo, ki omejuje članstvo, in obe stranki sta najmočnejši v Transilvanski regiji. Kljub temu da je Madžarska demokratična unija Romunije koncentrirana na določeno območje Romunije, je še vedno zbrala velik delež nacionalnih glasov. Za primer, na volitvah 1990 je ta stranka zbrala samo sedem odstotkov sedežev v parlamentu (Bejan 1991, 118). Kljub tem odstotkom pa je ne moremo poimenovati nacionalna stranka. Na nacionalnih volitvah 1990 in 1992 ta stranka ni imela predsedniškega kandidata. Na volitvah 1990 za senat, je bilo izbranih šestnajst kandidatov od možnih enainštirideset, kolikor je bilo volilnih območjih (Combes in Berindei 1991, 122-23)¹². Na volitvah 1992 je Madžarska demokratična unija Romunije dobila sedeže v domu poslancev v samo desetih od dvainštiridesetih volilnih okrožjih (Monitorul oficial al Romaniei 1992, 5-10).¹³

¹⁰ *Forumul Democrat al Germanilor din România, FDGR*

¹¹ *Uniunea Democrată Maghiară din România UDMR*

¹² V bistvu ne obstaja nikakršna sprejemljiva metoda s katero bi izračunali število sedežev po regijah. Za primer, Romunski inštitut za javno mnenjske raziskave (the Romanian Institute for Public Opinion Surveys), naredi razliko med regijama Transilvanije in Krisana, medtem ko Skupina za socialni dialog (Group for social Dialogue) ne napravi nobene. Število sedežev, ki se pojavi tukaj je povzeto po kalkulacijah Skupine za socialni dialog.

¹³ Ime romunskega spodnjega doma se je spremenil iz Assembly of Deputies v 1990 v House of Deputies (Dom poslancev) v 1992.

Med nacionalnimi volitvami 1990 in 1992 je Nemškemu demokratičnemu forumu Romunije spodletelo zmagati za en dokončni sedež (Monitorul Oficial al Romaniei 1992).¹⁴ Ta stranka je dobila manj kot odstotek totalnih glasov na nacionalnih volitvah 1990 (Combes in Berindei 1991, 76). Na volitvah 1992 je Nemški demokratični forum Romunije podal svoje kandidate le v štirinajstih volilnih območjih.

Kot sem že prej razpravljala, ima »Territorial« stranka odprt sistem članstva in je aktivna predvsem na regionalnem nivoju. Stranka romunske nacionalne enotnosti¹⁵ je lep primer »territorial« stranke. Ta stranka je bila preoblikovana med nacionalnimi volitvami 1990 in 1992 s pomočjo Raduja Ceontea, kot politično krilo The Romanian Cradle (Romunske zibelke), patriotske kulturne organizacije.¹⁶ Na nacionalnih volitvah 1992 je Stranka za Romunsko Nacionalno Enotnost imela predsedniškega kandidata Gheorgheja Funarja, župana Cluja (Kluž). Čeprav se stranko opredeljuje za nacionalistično, je njeno članstvo odprto za vse prebivalce Romunije, in tako je ta stranka na volitvah 1992 pridobila trideset sedežev v Domu poslancev. Kakorkoli že, je večina glasov prišla iz Transilvanske regije, predvsem iz Cluja in Mureşa. Ta stranka je dobila sedeže v Domu poslancev v samo dvajsetih volilnih območjih v Romuniji (Monitorul Oficial al Romaniei 1992). Zaradi slabih rezultatov drugje, še posebej v moldavskem predelu in na jugu, Gallagher pravi, da je ta stranka še vedno regionalni fenomen (1992, 18).

Ena od vidnejših ideoloških strank v Romuniji je zagotovo Romunska ekološka stranka¹⁷. Ta ideološka stranka ima selektivno članstvo, vendar participira v politiki na nacionalni ravni. Tako kot Stranka zelenih v Nemčiji tudi Romunska ekološka stranka skrbno izbira svoje člane, ki se fokusirajo na okoljska vprašanja. Na nacionalnih volitvah 1990 je stranka zasedla kar devet sedežev v parlamentu (Combes in Berindei 1991, 76-77). To je impresiven rezultat, če upoštevamo, da so izmed vseh strank v Romuniji po sedežih dosegli sedmo najvišje mesto

¹⁴ Romunska ustava določa, da manjšinske stranke, kot je Nemški demokratični forum Romunije, dobijo en sedež v Domu poslancev (House of Deputies) (*Constitutia Romaniei*, 1991).

¹⁵ *Partidul Unității Naționale a Românilor, PUNR*

¹⁶ Zgodnejša verzija Stranke Romunske Nacionalne Enotnosti je bila Stranka Romunske Nacionalne Enotnosti Transilvanije, bila je članica koalicije znane pod imenom Alliance for a United Romania (Zaveznitvo za enotno Romunijo) (Combes in Berindei, 1991: p. 99) ta koalicija je zmagala total od enajstih sedežev v parlamentu na volitvah 1990.

¹⁷ *Partidul Ecologist Român*

(Bejan 1991, 118). V času nacionalnih volitev leta 1992 je bila Romunska ekološka stranka članica Demokratične konvencije¹⁸ in edina ekološka stranka zastopana v parlamentu.

Preostale štiri stranke spadajo v kategorijo »mass« strank z odprtim članstvom in udeležbo na nacionalni ravni. Za razliko od »catch-all« strank se te »mass« stranke še vedno zanašajo na razvijanje trdne, izdatne članske baze. Kot dodatek, te stranke se niso popolnoma odrekle svoji »ideološki prtljagi«. V Romuniji so se sledeče štiri stranke vedno dobro odrezale na nacionalnih volitvah. Na volitvah leta 1992 je Demokratična nacionalna fronta odrešitve¹⁹ zmagala z enainšestdesetimi odstotki, v drugem krogu predsedniških volitev in od skupnih 100 sedežev so dobili šestinšestdeset sedežev v parlamentu (Shafir 1992a, 2). Nacionalna fronta odrešitve se je prav tako odrezala dobro, z zmago enainšestdesetih sedežev v parlamentu. Ta rezultat je nekako presenetljiv, če razmislimo, da sta se ti dve stranki razšli komaj šest mesecev pred volitvami (Ionescu 1992).

Tabela 3.3: Izvolitev članov FSN v Poslansko zbornico na volitvah 1990 in 1992

Leto	Glasovi	Odstotek	Sedeži	Odstotek sedežev
1990	9,089,659	66.31%	263	66.41%
1992	1,108,500	10.19%	43	13.11%

Vir: University of Essex 2002

Tabela 3.4.: Izvolitev članov FSN v Senat na volitvah 1990 in 1992

Leto	Glasovi	Odstotek	Sedeži	Odstotek sedežev
1990	9,353,006	67.02%	91	76.47%
1992	1,139,033	10.38%	18	12.58%

Vir: University of Essex 2002

Nekateri bi se strinjali da je pred 1992 Nacionalna fronta odrešitve, katera je bila prej združena s Demokratično nacionalno fronto odrešitve bila »catch-all« stranka. Na volitvah 1990 je Nacionalna fronta odrešitve zmagala kar 66% sedežev v parlamentu in 85% na predsedniških volitvah (Bejan 1991, 45). V tem času je bila stranka naklonjena koaliciji bivših komunistov, upokojencem, podeželskim in industrijskim delavcem (Musetescu 1991, 138). Zaradi pozicije med Romunsko revolucijo 1989 Nacionalna fronta odrešitve ni razmišljala o

¹⁸ *Convenția Democrată Română, CDR*

¹⁹ Na nacionalni konferenci v juliju 1993, Demokratična nacionalna fronta odrešitve spremeni ime v Stranko socialne demokracije Romunije (*Partidul Social Democrat Român (PSDR)*)

rasti članstva kot o primarnem cilju. V stranki so se raje odločili za dosego večje popularnosti po revoluciji. Po nacionalnih volitvah 1990 je napetost med člani volivce začela odvrčati od stranke. Nacionalna fronta odrešitve je bila transformirana iz »catch-all« stranke v dve različni »mass« stranki, vsaka je bila ustvarjena po svoji sliki in bazi članstva.

Predsedniški kandidat Državljske zveze strank²⁰ in Nacionalne kmečke stranke – krščanski demokrati²¹ dobi približno enaintrideset odstotkov v drugem krogu predsedniških volitev na nacionalnih volitvah 1992. Poleg tega pa so pod okriljem Demokratične konvencije dobili šestnajst odstotkov sedežev v parlamentu (Monitorul Oficial al Romaniei 1992).²² Nacionalna kmečka stranka-krščanski demokrati je zmagala v tridesetih volilnih okrožjih, medtem ko je Državljska zveza strank, na novo formirana opozicijska stranka, zmagala v trinajstih volilnih okrožjih. Ti sedeži so bili razporejeni po različnih regijah v Romuniji.

3.3 Romunski strankarski sistem in demokratična konvencija

Ta tipizacija romunskih strank je pomembna, saj ilustrira nekatere sile, ki so splošno oblikovale strankarski razvoj v vzhodni Evropi, in s tem tudi v Romuniji. Če ima Kirchheimer prav in lahko samo glavne stranke postanejo uspešne »catch-all« stranke, imamo v Romuniji kar nekaj takšnih strank. S to preobrazbo pridobijo še več volilnih glasov. Ta potencial je naredila Demokratična konvencija, vendar se pojavi vprašanje, ali lahko taka organizacija pretvori »mass« stranko v »catch-all« stranko?

Demokratična konvencija je skupina približno trinajstih opozicijskih strank in političnih organizacij. Ta vključuje »mass«, etnične in ideološke stranke kot so na primer Državljska zveza strank, Nacionalna kmečka stranka– krščanski demokrati, Madžarska demokratska unija Romunije in Romunska ekološka stranka. Demokratična konvencija teh strank je bila ustanovljena v jeseni 1991, da bi lahko uspešno sodelovale v lokalnih volitvah februarja in marca 1992. Ta organizacija je bila sposobna zmagati županske volitve v Romunskih najbolj pomembnih mestih, kot so: Bukarešta, Konstanca, Brašov in Sibiu (Shafir 1992b). Demokratična konvencija se je nadaljevala tudi pomladi in poleti leta 1992, da bi predstavila

²⁰ *Partidul Alianța Civică (PAR)*

²¹ *Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat*

²² Po raziskavah Romunskega inštituta za javno mnenjske raziskave, vse smernice kažejo, da če bi se volitve zgodile Decembra 1993, bi te stranke prejele triindvajset procentov sedežev v parlamentu (Sandor, 1994: p. 13)

združeno fronto proti Demokratični nacionalni fronti odreditve v septembru na nacionalnih volitvah. Tako te organizacije izpolnijo Kirchheimerjev prvi pogoj za »catch-all« stranko, se pravi je izbrala kandidate za pisarne.

Po Kirchheimerju (1966) niti ideološke niti »cadre« stranke niso sposobne sebe transformirati v »catch-all« stranke, samo »mass« stranke imajo ta potencial. Zato pa se stranke Demokratične konvencije kot so Madžarska demokratska unija Romunije, Romunska ekološka stranka nikoli nikoli ne bojo pretvorile v »catch-all« stranko, pa čeprav imajo pomemben vpliv na »mass« stranke v demokratični konvenciji. Vključitev »cadre« in ideoloških strank v Demokratično konvencijo omogoča »mass« strankam manj dela in sestavljanje ne tako širokega »catch-all« strankarskega programa. Tako se »mass« stranke kot je Nacionalna kmečka stranka – krščanski demokrati lahko zanesejo na to, da bodo ideološke in »cadre« stranke zagotavljale potrebni program in pa volilno podporo. Na volitvah leta 1992 »mass« stranke demokratične konvencije niso rabile odgovarjati neposredno na vprašanja namenjena reševanju ekoloških ali okoljskih problemov zaradi vključenosti Romunske ekološke stranke v Demokratično konvencijo. Prav tako zaradi vključenosti Madžarske demokratske unije Romunije »mass« stranke nikoli niso rabile odgovarjati na vprašanja v povezavi z predstavljanjem manjšin in njihovimi pravicami. To je problem, saj se po Kirchheimerju (1966), od »catch-all« strank pričakuje, da prispevajo glavni program za oblikovanje notranje politike. Ideološke in »cadre« stranke so omogočale velik prispevek glavnega programa »mass« strankam in jim tako pomagale pri razvoju v »catch-all« stranke.

Izkaže se, da se Demokratična konvencija kot parlamentarna zvezane more združiti oziroma poenotiti pri oblikovanju politike, kar pa je za volivce pomembno. Če stranke Demokratične konvencije ne morejo izvesti vladnih zahtev, se bodo volivci mogoče obrnili k Demokratični nacionalni fronti odreditve ali pa k Nacionalni fronti odreditve. Namesto da bi zagotavljale bolj stabilen politični sistem, se lahko pokažejo kot instrument nestabilnosti. Ironično, vendar pa lahko združevanje demokratičnih strank dejansko opravlja spodbudo za razvoj in prevlado neo-komunističnih strank.

4 RAZVOJ FSN, »MASS« STRANKE

Po končanem procesu in po usmrtni Ceașescuja in njegove žene se je začelo vsesplošno veselje, med katerim so portrete diktatorja, propagandni material ... vrgli na ogenj, in s tem simbolno zaključili obdobje Ceașescovega komunizma. Po usmrtni diktatorskega para je zaradi prevzema glavne vloge v revoluciji prevzela nalogo za oblikovanje države FSN. FSN je ustvarila parametre, preko katerih so bile narejene institucionalne odločitve. FSN je bila odgovorna za ustanovitev prve vlade in organizacijo volilnega sistema. Kot posledica tega so FSN in nekatere sorodne stranke bistveno vplivale na proces demokratizacije in gospodarskih reform. Mnogo kritikov sistema v Romuniji pravi, da so originalni voditelji FSN, še posebej Iliescu, odgovorni za pomanjkanje civilne družbe in ekonomskih reform. Da bi lahko razumeli probleme, s katerimi se srečuje Romunija danes, je potrebno razumeti razvoj političnega sistema po revoluciji v letu 1990. V sledečem poglavju se bomo srečali z razvojem strankarskega sistema in problemi, ki so vplivali na proces demokratizacije.

4.1 Ustanovitev FSN

Na radiu in po televiziji 22. decembra 1989 Ion Iliescu, bivši vidni član Romunske komunistične partije, razglasi da je Ceauescov klan, ki je uničil državo, vržen z oblasti in ob tem povodu objavi ustanovitev FSN. V štirih dneh FSN formira začasno vlado skupaj s Petrom Romanom kot premierom in Iliescom kot predsednikom sveta FSN in vmesnim predsednikom države. Člani FSN Sveta so bili intelektualci, vojska in študentje, seveda pa so bili najbolj pomembni člani bivši komunistični uradniki (Roper 2000, 66).

27. decembra Svet izda direktivo, v kateri se navaja odprava hegemonkega položaja Romunske komunistične partije in zagotovitev volitev v prihodnje. Sprva je FSN trdila, da ni stranka in da ne bo nominirala kandidatov za prihajajoče volitve. Vendar pa je že januarja FSN podala izjavo o nameri sodelovanja na volitvah, in tako je uradno postala 6. februarja 1990 sedemindvajseta stranka registrirana za udeležbo na volitvah aprila istega leta. Javna raziskava je takrat pokazala, da se s to odločitvijo strinja 82% vprašanih. V tem času je FSN uživala podporo po vsej Romuniji, še posebej zaradi svoje vloge v revoluciji in kontroli nad množičnimi mediji, posebej nad televizijo (Roper 2000, 66).

Protest proti odločitvi FSN sta začeli pomembni pro-komunistični PNTCD²³, kasneje PSDR - in PNL²⁴. Stranki se nista strinjali, da FSN organizira in nato še sodeluje na volitvah. FSN-jev Svet se je strinjal da nadaljujejo pogovore z obema strankama in tako zavrnejo kakršne koli očitke in dvome monopolne moči FSN. Kot rezultat teh pogovorov se je ustanovil Provisional Council of National Unity. Svet je postal *de facto* parlamentarno telo do volitev. Vendar pa je približno 50% sveta zajemalo člane FSN (Roper 2000, 66).

14. marca 1990 je Svet podal odlok, da so volitve preložene iz aprila na 20. maj. Z odlokom je bil tudi določen dvodomni parlament, ki ga sestavljata zgornji in spodnji dom. Odlok je tudi vseboval določitev, da mora parlament v osemnajstih mesecih ratificirati ustavo in nato je dvanajst mesecev po ratifikaciji ustave volitve potrebno ponoviti. Čeprav je ta odlok izdal Svet je bilo jasno, da so glavni akterji avtoritete Izvršni urad FSNja in Iliescu (Roper 2000, 66).

Med tem je Iliescu s FSN ustanovil politično agendo, nacionalistična ideologija je kmalu po revoluciji postala polarizirana. Čez cel januar in februar 1990 je bila revolucija videna kot politični dogodek, ki je združil etnične skupine. Revolucijo so videli kot multi-etnični fenomen in toleranco do etničnih manjšin. Vendar pa temu ni bilo tako. Med 15. in 20. marcem je Madžarska manjšina praznovala obletnico Madžarske revolucije 1848. Proslavo so organizirali pripadniki manjšin, tako imenovani anti-Romuni, in s tem so povzročili proti demonstracije.²⁵ Ti dogodki so pričali o pravih odnosih med etničnimi skupinami. Ta incident so s pridom uporabljale nacionalistične stranke, ki sicer niso igrale glavne vloge na volitvah leta 1990, so pa pridobile moč v nadaljnjih letih (Roper 2000, 67).

4.2 Nacionalne volitve leta 1990 in vloga FSN

Romunija je na svojih prvih demokratičnih volitvah v maju 1990 uporabila proporcionalno predstavništvo z zaprto strankarsko listo, medtem ko so za predsedniške volitve uporabili

²³ Nacionalna kmečka stranka, *Partidul Național Țărănesc*. Stranka je bila ustanovljena 1926 in je bila na oblasti v letih 1928 do 1933, z manjšimi prekinitvami

²⁴ Nacionalna liberalna stranka, *Partidul Național Liberal*.

²⁵ V teh demonstracijah je umrlo 5 ljudi in stotine ranjenih.

»run-off« sistem, v katerem kandidat prejme absolutno večino v prvem krogu, če kandidata z absolutno večino ni, bi se volitve prestavile v drugi krog, kjer bi volivci izbirali med dvema kandidatoma, ki sta v prejšnjem krogu dobila največ glasov. Vse je kazalo na zmago FSN-ja saj so uživali pretežno podporo podeželskih volivcev in industrijskih delavcev. PNL in PNTCD pa sta imela podporo predvsem s strani intelektualcev v urbanih območjih.

Na parlamentarnih volitvah je sodelovalo sedemintrideset strank. Kandidati FSN so prejeli ogromnih 66% glasov populacije in približno 68% sedežev spodnjega doma, in tako je bil Roman ponovno imenovan za premiera. Predsedniški kandidat FSN Iliescu je prejel preko 85% glasov (University of Essex 2002). Uspeh FSN na prvih pokomunističnih volitvah se je razlikoval od ostalih vzhodno evropskih strank. Po volitvah je prišlo do kritike, da je FSN prišla na oblast s pomočjo goljufije.

4.3 Težave v FSN

Raziskave javnega mnenja, ki so bile izvedene po volitvah 1990, so že kazale na razdrobljenost okoli vprašanja ekonomske reforme. Med razpravo o ekonomski zakonodaji v parlamentu so člani postali razdvojeni zaradi hitrosti in teme reforme. Tako sta se pojavili dve frakciji, centrirani okoli Iliesca in Romana. V skladu z zakonom, ki je bil kasneje zapisan v ustavi, je Iliescu prepustil svoje vodstvo stranke že na začetku mandata. Namesto Iliesca je vodstvo prevzel Roman. Romanova stran stranke se je zavzemala za hitrejšo ekonomsko reformo kot pa Iliescova stran. Ta debata znotraj stranke je trajala vse do konca 1991.

Septembra 1991 so rudarji iz regije Valea Jiului²⁶ ponovno prišli v Bukarešto, toda tokrat ne z namenom, da zaščitijo vlado, ampak z namenom demonstracij. Protestirali so zaradi upada življenjskega standarda, kar je prisililo Romana, da je predal svoj mandat in ponudil prerazporeditev kabineta. Roman ni nameraval odstopiti, v mislih je imel zamenjavo vlade. Vendar je Iliescu kot odgovor na ta dejanja objavil, da se strinja z odstopom kabineta, Iliescova izjava je naletela na protest Romana, da ni odstopil, temveč predal svoj mandat, vendar je Iliescu zaključil, da je to semantična obramba. Ta izjava je vodila do resne krize znotraj vodilnega FSN. Člani stranke so naenkrat morali zbirati strani in se bojevati.²⁷ Od

²⁶ Jugo zahodni predel Romunije. Regija se je ponašala z težko industrijo in rudarskimi dejavnostmi.

²⁷ Mediji so to borbo poimenovali »vojna vrtnic«, zaradi predvolilnega simbola FSN – Vrtnice.

decembra 1991 pa vse do marca 1992 so se člani FSN-ja ukvarjali z ogorčeno razpravo o naravi ekonomske reforme in državino komunistično zapuščino. Po odhodu Romana je Iliescu prej nastavljenega ministra za finance imenoval v premierja (Roper 2000, 67).

4.4 Konsolidacija opozije in razhod znotraj FSN

Višek FSN se je zgodila februarja in marca 1992, ko so potekale županske, mestne volitve in volitve v državni svet. Po pričakovanjih se FSN na teh lokalnih volitvah ni dobro odrezal zaradi strankarskih oddelkov in zaradi bolj enotne opozicije. V novembru 1991 so opozicijske stranke začele z diskusijami v zvezi s formacijo volilne koalicije, Demokratična konvencija Romunije.²⁸ Od začetka pa do poznega leta 1991 se je zamenjalo mnogo članov koalicije, tam je bilo jedro koaliicijske skupine strank v CDR 1991 vključno s stranko Državljsanske zveze²⁹, Romunske ekološke stranke³⁰, PNTCD, UDMR, PNL in PSDR. Poleg teh so se opoziciji pridružila številna združenja in organizacije.

Leta 1992 je CDR prvič sodeloval na volitvah, natančneje na lokalnih volitvah. Lokalne volitve so bile razdeljene na pet različnih dni v februarju in marcu. CDR je kot največja opozicijska stranka zmagala županske volitve v kar nekaj pomembnih mestih kot so Timișoara, Konstanca in Brașov ter seveda v Bukarešti. Dejstvo je, da je CDR zmagal 65% vseh županskih volitev v Romuniji v občinah s prebivalci nad 200.000. Pomembni porazi FSN na županskih volitvah so povzročili konflikte v stranki.

V tem obdobju se je v stranki FSN razvilo kar nekaj frakcij. Dve od frakciji sta bili Skupina za prednje enotnosti³¹ in Prihodnost Romunije³², ki sta bili naklonjeni Iliescu, medtem ko pa je bila tretja frakcija bolj naklonjena Romanu. Vseskozi pa ne smemo pozabiti, da Iliescu ni bil formalni član stranke, vendar pa sta za predstavljanje skrbeli GUF in VR. Na drugi dan konvencije so delegati FSN sprejeli novo strankarsko platformo za prihajajoče se nacionalne volitve. Romanova frakcija, GUF in VR, sta predstavili svoj osnutek predloga. To je bil zelo pomemben trenutek, zato ker je bilo od izbire osnutka odvisno, kdo bo imenovan za

²⁸ CDR, *Conventia Democratica din Romania*

²⁹ PAC, *Partidul Aliantei Civice*

³⁰ PER, *Partidul Ecologist Roman*

³¹ GUF, *Grupul pentru Unitatea Frontului*

³² VR, *Viitor pentru Romania*

strankarskega voditelja. Oba, GUF in VR, sta v osnutkih vztrajali pri strogi socialni politiki, ki naj bi spremljala reforme na trgu. Romanova frakcija je predstavila osnutek, ki je predvideval FSN kot levosredinsko stranko predano ekonomski reformi. Mnenje mnogih opazovalcev je bilo, da je med vsemi tremi osnutki, ki so bili predstavljeni, znatno majhna razlika. Problem je bil, ker se udeleženci niso skoncentrirali na same osnutke in izbiro najboljše možnosti, temveč so se osredotočili, kdo bi moral biti voditelj stranke. Na drugi dan konvencije je prišlo do glasovanja predstavljenih osnutkov. Romanova platforma je prejela absolutno večino, in tako je bil Roman ponovno izvoljen kot vodja stranke.

Na tretji in finalni dan konvencije se je pojavilo pomembno vprašanje prihajajočih nacionalnih volitev. Romanovo zmagovalno krilo je zavrnilo nominacijo predsedniškega kandidata, vse dokler ne bo vzpostavljen datum volitev. Stranka je hotela imeti še eno konvencijo tega leta pomladi, da bi izbrala primerne kandidata za predsedniške volitve. Iliescova frakcija je to odločitev sprejela kot očiten poskus osramotitve predsednika. Kot posledica tega je na stotine Iliescovih privržencev protestiralo in zapustilo konvencijo. Naslednjega dne je več članov FSN MP zreduciralo svoje članstvo v FSN in izrazilo svoj namen po ustanovitvi nove stranke. Razhod stranke FSN je bil eden bolj pomembnih momentov v post-komunistični Romuniji, saj je pokazal razdelitev oziroma razhod celo med bivšimi komunisti. Razhod stranke FSN se je zgodil samo šest mesecev pred nacionalnimi volitvami, zato je bilo nujno za Iliescove podpornike, da na hitro ustanovijo stranko.

Po FSN-jevi konvenciji se je nekaj sto Iliescovih privržencev zbralo 30. marca 1999, da bi diskutirali o ustanovitvi komiteja, ki bi ustvaril novo stranko. Ti privrženci niso bili samo bivši člani FSN-ja temveč tudi PCR-ja in so predstavljali velik del stare nomenklature. Privrženci so se strinjali, da stranko poimenujejo Demokratična nacionalna fronta odrešitve.³³ Stranka je tako imela svojo prvo nacionalno konvencijo junija, na kateri so potrdili strankino platformo, ki temelji na socialni varnosti. FDSN je portretirala FSN kot elitiste in nesočutne do stiske delavcev.

Čez poletje je FDSN imel večino sedežev v senatu in preko petdeset sedežev v spodnjem domu. Poleg tega se je FDSN pridružilo več državnih organizacij FSN-ja. Na nacionalni

³³ FDSN, *Frontul Democrat al Salvarii Nationale*

konvenciji v juniju je bil za predsednika stranke izvoljen Oliviu Gherman, kot predsedniški kandidat stranke FDSN pa je bil nominiran Iliescu. K hitri konsolidaciji moči stranke FDSN so pomagali številni odpadniki iz FSN-ja, tako na nacionalni kot na lokalni državni ravni.

SKLEP

Po padcu komunizma v vzhodni Evropi v poznem poletju in jeseni 1989 je sredi decembra v romunskem mestu Timișoara izbruhnil protest proti prisilni selitvi pastorja, člana etnične Madžarske manjšine, ki je prerasel v vse državnega proti Ceaușecu in njegovemu režimu. Ceaușecu in njegova žena sta bila po kratkem vojaškem sojenju likvidirana 25. decembra 1989. Približno 1.500 ljudi je bilo ubitih v zmedenih bojih na ulicah Bukarešte. FSN, kot najmočnejša proti Ceaușescova skupina, sama namesti in razglasil ponovno vzpostavitev demokracije in svobode. Komunistična partija je bila razpuščena in vsa njena sredstva so se prenesla na državo.

Ion Iliescu, nekdanji član komunistične partije, je postal vodja FSN. Predsedniške in parlamentarne volitve so potekale 20. maja 1990. V boju za zmago na volitvah je Iliescu pustil svoje tekmece daleč za seboj, saj je zmagal s prepričljivimi 85%. FSN je ujel dve tretjini sedežev v parlamentu (66,31% glasov) in Petre Roman je bil imenovan kot predsednik vlade. Najmočnejše stranke v opoziciji na volitvah so bili Demokratična zveza Madžarov v Romuniji (UDMR) z 7,23% glasov in nacionalne liberalne stranke z 6,41%. Nova vlada je začela reformo prostega trga, kot so dostopnost potrošnika uvoženih dobrin in o neodvisnosti narodne banke.

Več kot 200 novih političnih strank je zraslo po letu 1989, ki so gravitirale okoli osebnosti in ne programov. Vse večje stranke so zagovarjale demokracijo in tržne reforme, z upravnim oziroma vodilnim FSN-jem so se razlikovale predvsem v tem, da je le-ta zagovarjal počasnejšo in previdnejšo pot gospodarske reforme. V nasprotju s tem so opozicije glavnih strank, kot so bile nacionalne liberalne stranke in Nacionalna kmečka stranka - krščanski demokrati (PNTCD), zagovarjale hitre reforme, takojšnje privatizacije in zmanjšanje vloge bivše komunistične elite. Kljub temu zapuščine štiriinštiridesetletne komunistične vladavine ni bilo mogoče hitro odpraviti. Članstvo v romunski komunistični partiji je bil običajno pogoj za visoko šolstvo, potovanja v tujino ali dobro službo, medtem ko je obsežni notranji varnostni aparat subvertiral normalne socialne in politične odnose.

Nezadovoljstvo s politično in ekonomsko influenco članov elite iz Ceaușecove ere je pripeljalo do proti komunističnih protestov aprila 1990. Tako je vlada Petre Romana padla

konec septembra 1991, ko so se rudarji vrnil v Bukarešto z zahtevo višjih plač in boljših življenjskih razmer. Theodor Stolojan je bil imenovan za vodjo začasne vlade do novih volitev.

Parlament je pripravil novo demokratično ustavo, ki jo je ljudstvo odobrilo na referendumu decembra 1991. FSN se je marca 1992 razdelil v dve skupini, eno pod vodstvom Iona Iliescuja(FDSN) in drugo pod Petre Romana (FSN). Romanova stranka je nato sprejela ime Demokratske stranke (PD) in FDSN je postal julija 1993 stranka Socialni demokrati Romunije (PDSR).

Na nacionalnih volitvah v septembru 1992 se je Iliescu vrnil na mesto predsednika, saj je z veliko večino zlahka zmagal svoje nasprotnike. Njegova stranka, FDSN, je zmagala v obeh domovih parlamenta. Volitve 1992 so pokazale stalno politično cepitev med glavnimi mestnimi središči in podeželjem. Podeželski volivci so bili hvaležni za vrnitev večine kmetijskih zemljišč kmetom, vendar so se bali hitrih sprememb, zato so močno podpirali kandidata Iona Iliescuja in FDSN, medtem ko so se mestni volivci odločali za CDR (koalicija sestavljena iz več strank - med katerimi sta PNTCD in PNL najmočnejši in civilnih organizacij) - in hitrejše reforme.

LITERATURA

- Bejan, Alexandru I. 1991. *Renasterea Unei Democratii: Alegerile din Romania de la 20 Mai 1990*. Bukarešta: Coresi.
- Carey, Henry F. 2004. *Romania since 1989: politics, economics, and society*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Combes, Ariadna in Mihnea Berindei. 1991. *Analiza Alegerilor*. Bukarešta: Humanitas.
- *Constitutia Romaniei*. 1991. Bukarešta: Monitorul Oficial. Elektronska pošta.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Doverger, Maurice. 1962. *Political Parties*. London: Methuen & Co.
- Gallagher, Tom. 1992. Electoral Breakthrough for Romanian Nationalist. Elektronska pošta.
- Kirchheimer, Otto. 1966. *The Transformation of the Westrn European Party*. Princeton: University Press.
- Lipset, Seymour M. in Stain Rokkan. 1967. *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introductio*«. New York: Free Press.
- *Monitorul Oficial al Romaniei*. 1992. Elektronska pošta.
- Musetescu, Andrei. 1991. Analiza Optiunilor Electorale in Functie de Caracteristici Individuale ale Votantilor. Bukarešta: Coresi.
- Rokkan, Stein. 1970. *Citizens, Elections, Parties*. New York: David McKay Co.
- Roskin, Michael G. 1993. *The Emerging Party Systems of Central and Eastern Europe*. New York: David McKay Co.
- Roper, Steven D. 2000. *Romania: the unfinished revolution*. N.V.: Harwood Academic Publishers.
- Shafir, Michael. 1992a. *Romania's Elections: Why the Democratic Convention Lost*. Elektronska pošta.
- --- 1992b. *Romanian Local Elections Herald New Political Map*. Elektronska pošta.
- Siani-Daves, Peter. 2005. *The Romanian revolution of December 1989*. New York: Cornell University Press.

- University of Essex. *Project on Political Transformation and the Electoral Process in Post-Communist Europe. 2002*. Dostopno prek:
<http://www2.essex.ac.uk/elect/database/indexCountry.asp?country=Romania&opt=elc>
(1. avgust 2010).
- Wolchik, Sharon L. in Jane I. Curry. 2008. *Central and East European politics: from communism to democracy*. Lanham, Maryland: Littlefield Publishers.